

Klaudija SEDAR*

Poselitvena struktura dolnjega Prekmurja v 17. in 18. stoletju

POVZETEK

V prispevku je izpostavljen južni oziroma dolnji del Prekmurja, ki je kot prekmurski del beksinskega arhidiakonata med leti 1094–1777 spadal v zagrebsko škofijo. V ta del je poleg madžarskih župnij spadalo tudi pet slovenskih župnij: Dolnja Lendava, Turnišče, Dobrovnik, Bogojina in od leta 1760 še župnija Beltinci. Poudarek je na slednjih, in sicer skuša prispevek na podlagi razpoložljivih in dostopnih virov ter literature prikazati poselitveno stanje in nastale spremembe skozi 17. in 18. stoletje. Spremembe so nedvomno bile, saj je bilo Prekmurje v 17. stoletju prežeto z nevarnostmi kot so Turki in njihovi vpadi ter s tem posledično razne bolezni. V 18. stoletju, ko so turški vpadi prenehali, pa je nastopilo mirnejše obdobje z višjo gospodarsko ravno in to je tudi eden ključnih vzrokov, da je prebivalstvo začelo postopoma naraščati.

Ključne besede: dolnje Prekmurje, poselitev, 17. in 18. stoletje.

The Settlement Structure of the Lower Prekmurje Region in the 17th and 18th Century

ABSTRACT

This article focuses on the south or the lower part of the Prekmurje Region, which as the Prekmurje part of the Bexin Archdeaconry between 1094 and 1777 was under the Diocese of Zagreb. Beside Hungarian parishes, five Slovene parishes belonged to this part: Dolnja Lendava, Turnišče, Dobrovnik, Bogojina and from 1760 on the parish Beltinci. The emphasis is laid on the latter, namely this article is trying to show the settlement situation and the changes occurred through the 17th and 18th century, on the basis of available and accessible sources and writings. Changes definitely took place, as the Prekmurje Region was exposed to certain dangers, like the Turkish invasions and consequently various diseases. In the 18th century, when Turkish invasions stopped, occurred a calmer period with a higher economic, which caused a gradual increase in population.

Key words: Lower Prekmurje Region, settlement, 17th and 18th century.

* Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ul. 10, 9000 Murska Sobota
e-naslov: klaudija.sedar@guest.arnes.si

1. Uvod

Slovenski panonski prostor so skozi zgodovino obdajale kot tudi razmejevale številne politične, verske, kulturne, etnične ali narodne in druge meje, ki temu prostoru še dandanes dajejo svojstven pečat. Odločilni dejavnik, ki je znotraj tega prostora povzročil oblikovanje posebne geografske in zgodovinske enote, danes znane pod imenom Prekmurje, pa so bile politične meje. Prekmursko ozemlje namreč do 20. stoletja ni spadalo v upravopolitični okvir z večinskim slovenskim ozemljem, tako da so bile zgodovinske okoliščine tista smernica, ki je oblikovala prekmurski prostor do te mere, da je narod na vseh ravneh življenja zaživel v slovenskem panonskem prostoru kot samostojen. Pretekla obdobja oziroma stoletja so bila vsekakor precej razgibana, poleg že omenjenih mej, ki so razmejevale danes enotno pokrajino, spomnimo še na izrazita verska gibanja, turške vpade ter druge nevarnosti in nevšečnosti. Izpostaviti velja na primer veliko lakoto iz leta 1622, ki so se ji pridružile še nalezljive bolezni (na primer kuga) in te so terjale veliko žrtev v lendavski in soboški občini.¹

Vse to je nedvomno vplivalo na demografsko podobo Prekmurja v 17. in 18. stoletju, kajti gre za pomembno vmesno obdobje, ki na eni strani dokončno prelamlja z zapozneno srednjeveško tradicijo, na drugi pa odpira obdobje, ko smo se Slovenci začeli konstituirati iz jezikovno-kulturnega v politični narod.

2. Cerkvenoupravni oris Prekmurja

Za Prekmurje, danes najseverovzhodnejši del Slovenije, je vse do konca prve svetovne vojne značilen ločen in zato drugačen zgodovinski razvoj od ostalega slovenskega ozemlja. V 9. stoletju je bilo to ozemlje del Spodnje Panonije pod moravskima knezoma Pribino in Kocljem, z oblikovanjem ogrske države konec 11. stoletja pa so Prekmurci prešli pod le-to. Po propadu Ogrske, leta 1526, so tudi njim zavladali Habsburžani.²

V verskem pogledu pa je Prekmurje prišlo pod madžarsko cerkveno upravo ob ustanovitvi zahodnih madžarskih škofij, zagotovo pa za časa kralja Ladislava, ki je med leti 1089–1091 razširil madžarsko ozemlje na jug in zahod. Začetki škofije Veszprém naj bi segali še v čas kneza Geze (vladal od 972 do 997), a je kot sedež nove nadškofije za Ogrsko kralj Štefan (vladal od 1000 do 1038) leta 1001 določil Ostrogon, Veszprém pa mu je bil podrejen. Tretja ustanovljena škofija na Ogrskem je najverjetneje bila Győr, in sicer ustanovljena do leta 1009.³ Prvotna madžarska meja pa je med letoma 955–1075 potekala še vzhodno od Prekmurja, zato ga je cerkveno upravljal Salzburg. Zasedba Slavonije s strani Madžarov pa je prinesla spremembe tudi za Prekmurje, saj je bil ob tej priložnosti mejnoobrambni pas v porečju rek Krka–Mura–Drava pritegnjen v madžarsko županijsko upravno organizacijo in istočasno pod neposredno upravo madžarske cerkve. Kralj Ladislav je kmalu zatem, leta 1094, za priključene dežele ogrskemu kraljestvu ustanovil novo škofijo s sedežem v Zagrebu.⁴

Velik del ozemlja severno od reke Mure, torej tudi dolnji del Prekmurja oz.

1 Vse do 17. stoletja o zdravstvu v Prekmurju namreč ni nobenih zapisov (Zadavec, *Razvoj zdravstva v Prekmurju do leta 1941*, str. 43). O epidemiji kuge v začetku 18. stol. glej tudi: Mayer, László; Molnár, András (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja*, str. 196–198.

2 Granda, *Mala zgodovina Slovenije*, str. 93–94.

3 Kristo, *Die Arpaden-Dynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*, str. 75–77.

4 Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 99; 130.

lendavska dekanija z župnijami Bogojina, Turnišče, Dobrovnik, Dolnja Lendava in pozneje Beltinci je s tem pripadel novoustanovljeni škofiji v Zagrebu. Gornje Prekmurje pa je ostalo pod škofijo Győr, kajti na cerkvenem zboru prav tam leta 1176 je obveljala kraljeva razsodba, da se cerkvena meja ravna po županijski, tj. po črti Velemér–Bogojina in dalje v smeri Murske Sobotice. Skupni življenjski prostor pokrajine je bil s tem razdeljen vse do velike cerkvenoupravne spremembe leta 1777, ko je vso Prekmurje (iz győrske škofije celotna Železna županija in s tem gornje Prekmurje, iz zagrebške pa ves distrikt Transmuranus⁵ z enajstimi madžarskimi in petimi slovenskimi župnijami), pripadlo k škofiji v Szombathelyju, ki jo je ustanovila cesarica Marija Terezija.⁶

V cerkvenoupravni razdelitvi pa velja omeniti še ustanovo arhidiakonata, saj je bil tako nadzor nad dogajanjem v škofiji veliko boljši. Zagrebška škofija je bila v srednjem veku razdeljena na štirinajst arhidiakonata, leta 1771 pa je zagrebški škof Ivan Paxy ustanovil še petnajstega, Turopolje.⁷ Po dosedanjih podatkih je ozemlje današnjega Prekmurja zagotovo že od prve polovice 14. stoletja spadalo v dva arhidiakonata: belmurskega in beksinskega. Belmurski arhidiakonata s sedežem v Murski Soboti je vključeval gornje Prekmurje, spadal je pod győrsko škofijo in bil vključen v Železno županijo. Beksinski arhidiakonata pa je spadal pod zagrebško škofijo in županijo Zala ter obsegal ozemlje, ki se je razprostiralo severno od Drave, reka Mura pa ga je delila v dva okraja: prekmurskega (*districtus ex altera parte Murae*) in medžimurskega (*insula Murana*).⁸ Prvotno se je ime beksinski arhidiakonata uporabljalo le za prekmursko ozemlje (tj. za prekmurski distrikt) in čeprav so mu pozneje bile pridružene tudi medžimurske župnije, je za oba dela obveljalo skupno ime – beksinski arhidiakonata.⁹ Ob tem je potrebno izpostaviti, da je bilo ozemlje beksinskega arhidiakonata obmejno ozemlje tako v narodnostnem in političnem oziru kot tudi v cerkvenem, tako da so v tistem času na tem ozemlju prebivali Hrvati, Slovenci in Madžari.

Prekmurski del beksinskega arhidiakonata je mejil na tri škofije – na salzburško, győrsko in veszpremsko škofijo in na tri arhidiakonate – na arhidiakonata v Spodnji Marki, belmurski in zalski arhidiakonata.¹⁰ Vanj je spadalo 5 prekmurskih župnij: Turnišče, (Dolnja) Lendava, Dobrovnik, Bogojina in župnija Beltinci, ustanovljena leta 1760 kot zadnja izmed teh. Poleg teh petih pa je v prekmurski distrikt beksinskega arhidiakonata in v cerkveno upravo zagrebške škofije spadalo še 11 madžarskih župnij vse do Velike Kaniže, ki so po trianonskem miru leta 1920 ostale na Madžarskem.

3. Srednji vek in kolonizacije

Srednji vek je v mnogočem izoblikoval pokrajino ter njeno gospodarsko in družbeno strukturo, kakršna se je nato ohranila še stoletja (agrarna naselja in mesta, poljska razdelitev, poti in ceste, etnične, državne in deželne meje, sodna okrožja in cerkvena mreža s škofijami in župnijami). Najmočnejša institucija v tem obdobju je vsekakor bila

5 Prekmurski distrikt kot del beksinskega arhidiakonata oz. prekmurski del beksinskega arhidiakonata je bil poznan kot *districtus Transmuranus*, kar izpričujejo vizitacijski zapisniki zagrebške škofije.

6 Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 99; 134–140.

7 Lukinović, *Kanonske vizitacije Zagrebačke nadbiskupije*, str. 14.

8 Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 140.

9 Škafar, *Prekmurski del beksinskega arhidiakonata do leta 1400*, str. 15.

10 Ibidem, str. 27.

Cerkev, ki je svoj vpliv širila na versko, politično in gospodarsko življenje, na izobraževanje in tudi bolnišnično oskrbo.¹¹

Župnijska mreža je bila načrtovana, ustanovljene so bile škofije in župnije, ki so bile razdeljene v arhidiakonate. Po razširitvi meja s strani kralja Ladislava je ta v času svoje vladavine (1077–1095) novo pridobljena območja razglasil za kronsko posest ter jih podredil dvema najbližjima sedežema teritorialnoupornih enot – županij, Vasvárju in Zalavárju. Ne dolgo zatem se je že izoblikovalo¹² pet večjih kronskih zemljišč s sedeži v krajih Szentgotthárd/Monošter, Dobra/Neuhaus, Gornja Lendava (danes Grad), Belmura (danes Murska Sobota) in Dolnja Lendava (danes Lendava). Vladar jih je ali podaril zaslužnim fevdalnim družinam ali jih dal v fevd. Na območje Prekmurja je iz porečja srednje Krke premaknil tudi močno obrambno črto, sestavljeno iz strelskih dvorov¹³ s stražarji.¹⁴ Ti stražarji, ki se v prekmurskih virih od 13. stoletja naprej imenujejo jobagioni,¹⁵ so predstavljali tudi prvo večjo oboroženo silo v visokosrednjeveškem Prekmurju in bili hkrati prvi znani zemljiško-lastninski sloj, saj so za opravljanje službe dobivali v dar zemljo.¹⁶

V visokem in poznem srednjem veku je tako poleg veleposestnikov ostajala še širša plast svobodnjakov. Poznosrednjeveško Prekmurje do leta 1526 izpričuje močno kolonizatorsko dejavnost veleposestnikov na novih in dotlej slabo poseljenih območjih. V tem času je bil več krajem dodeljen tudi status trga, s čimer se je pospeševala gospodarska zaostalost občutljivega obmejnega prostora. Poleg tega so se pojavile tudi manjše zaključene posestne enote, ki so jih imeli v lasti ali fevdu ministeriali (na primer Petanjci, Borejci, Krog) ter večji posestni uradi v sklopu enega gospostva (na primer turniška pražupnija, katere upravni sedež se pozneje preseli v Beltince).¹⁷ Nastajale so nove naselbine, kjer so si ljudje postavljali hiše, a po drugi strani so nekateri kraji tudi propadli, bodisi zaradi uničenja kraja bodisi zaradi kolonizatorske osiromašenosti.¹⁸

4. Poselitvena struktura v 17. in 18. stoletju

Prvi popis celotnega Prekmurja¹⁹ je bil izdelan v letu 1698, ko je živelo na celotnem ozemlju, kot ugotavlja Zelko, 21.527 prebivalcev. Od tega jih je v distriktu Slovenska krajina živelo 10.269, v distriktu Stražna krajina 267 in v prekmurskem distriktu 10.991 prebivalcev.²⁰

11 Bajt (ur.); Vidic (ur.), *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 63. O cestnoprometni mreži v Prekmurju ter o imigracijah in emigracijah kot tudi o vzrokih zanje glej v: Hozjan, Potovati v Prekmurje, potovati iz Prekmurja od 16. do 18. stoletja, str. 29–43.

12 Hozjan, Oris fevdalno-posestnih razmer, str. 55–58.

13 Tako imenovani strelski dvori in strelci so prvič omenjeni v Podravju po sredi 12. stoletja. S poznejšo spremembo meje v škodo Madžarov (po sredi 13. stoletja se je meja ustalila na črto potok Kučnica–Radgona–Mura) so obrambno organizacijo še razširili. Otokarjev deželnoknežji urbar (1265–1267) našteva na omenjenem območju čez 30 lokacij strelcev, ki so se pojavljale do 14. stoletja. Nanje spominjajo številna krajevna imena s koreni strel-, straž-, in turn-, ne le med Muro in Dravo, temveč tudi v širšem mejnem pasu. Madžari so istočasno zgradili obrambni sistem (strelske postojanke, gradovi) v okolici Radgone, ob Muri in po vsem Prekmurju do Lendave; na to prav tako spominjajo krajevna imena (Strehovci, Turnišče, Gradišče blizu Tišine) (*Enciklopedija Slovenije*, 12. zvezek, str. 337).

14 Pri bojni opravi in nalogah, ki so jih opravljali v obmejnem pasu, lahko stražarje oziroma stražnike razdelimo v dve skupini: stražniki oziroma stražarji (lat. speculatores, custodes confiniorum ali exploratores, madž. örök) in strelci (lat. sagitarii, madž. lövök). Kot pove že njihovo ime, so bili prvi nastanjeni bolj ali manj v stražarnicah in manjših mejnih objektih ali utrdbah, drugi pa so se največkrat odpravljali v izvidnico iz obmejnih objektov, kjer so bili tudi nastanjeni (Škafar, Prekmurski del beksinskega arhidiakonata do leta 1400, str. 33 ss; Kerman, Srednji in novi vek, str. 45).

Tabela 1. Število prebivalcev v župnijah prekmurskega dela beksinskega arhidiakonata.

Župnije	1698	1771	1778	1773–1808
Dolnja Lendava	3.040	4.383	5.022	5.581
Turnišče	5.675	3.083	4.217	4.561
Dobrovnik	1.701	2.148	2.245	2.403
Bogojina	736	1.034	1.251	1.425
Beltinci	¹	3.533	3.943	4.187
Skupaj	11.152 ²²	14.181	16.678	18.157

Vir: Sedar po Zelko, Zgodovina Prekmurja, str. 80–82; NAZ, Protokol br. 79/X; SzEL, can. vis., I.I.c, Szily 6; Szaszóné Sin – Breinerné (ur.), Magyarország Történeti Helységnévtára I, str. 22–63.

Za župnije prekmurskega distrikta so na razpolago popisi prebivalstva iz let 1698, 1771, 1778 in iz obdobja med 1773–1808, kot je razvidno v tabeli 1. Prvi trije popisi so pridobljeni iz vizitacij treh različnih škofij (győrske, zagrebške, sombotelske), zadnji pa iz krajevnega leksikona. Kot kažejo podatki, se je število prebivalstva povečalo, še najbolj s koncem 18. stoletja. Zgovorna je primerjava med leti 1698 in 1771 ter med leti 1771 in 1778, kjer se ugotavlja, da se je v prvem primeru, ki zajema eno stoletje, število prebivalstva povečalo za okrog 3000, medtem ko se je v drugem primeru, ki zajema le obdobje sedmih let, prebivalstvo povečalo za 2500, kar je napram prvemu primeru

- 15 Iz madžarske besede *jobbágy* (boljši ljudje). Ti so bili v 11.–12. stoletju vodilni, svobodni člani nekega spremstva, okrog leta 1200 so kot »iobagiones regni« (pozneje baroni) imenovali deželne dostojanstvenike, nadalje vojščake prelatov (iobagiones equestris, iobagiones exercituans). Slednji so pozneje kot fevdni možje svoje privilegije lahko delno ohranjali kot nobiles prediales. Končno so bili vojščaki aristokratov, od katerih so mnogi bili tudi gospodarsko dejavni. V 14. stoletju pa je bil pojem »iobagio« razvrstjen in je označeval podložnike (*Lexikon des Mittelalters*, str. 491). Hozjan (Oris fevdalno-posestnih razmer, str. 55) opredeljuje iobagione (iobagiones) kot nižje kraljeve uradnike, ki jih je vladar določal za pomoč veleposestnikom pri upravi vsake od velikih posesti. V Prekmurju je le-te nastavljal iz vrst še živečih slovanskih veljakov, omenjajo pa se v celotnem prekmurskem prostoru od Dobre do Dolnje Lendave. Zelko (*Zgodovina Prekmurja*, str. 44–45) dodaja, da so kot plačilo za svojo službo prejeli od gradu zemljišče, in sicer v dedno last, ki ga kralj ni mogel svojevoljno odvzeti in podeliti drugim. Ob morebitnem odvzemu ga je namreč moral nadomestiti z drugim zemljiščem. Kovačič (Gradivo za prekmursko zgodovino, str. 2) na primer izraz 'iobagiones' prevaja z besedo župani, Kos (*Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, št. 905) pa ga označuje z besedo *fevdniki*.
- 16 Hozjan, Oris fevdalno-posestnih razmer, str. 55.
- 17 Prav tam, str. 55–58. Prim. še: Mayer, László; Molnár, András (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja* (2. zv.); Hozjan, Prekmurje med Rabo in Muro v zgodnjem novem veku med 1500–1800, str. 19–21.
- 18 Zelko, Gospodarska in družbena struktura turniške pražupnije po letu 1381, str. 419–429. Avtor podaja seznam novo nastalih naselbin v 14. stoletju kot tudi seznam propadlih krajev in izginulih krajevnih imen.
- 19 Prej so bili opravljani popisi le za turniško pražupnijo, in sicer v letih 1381, 1524 in 1669 (Zelko, *Gospodarska in družbena struktura turniške pražupnije po letu 1381*).
- 20 Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 82.
- 21 Samostojna župnija Beltinci je bila ustanovljena šele leta 1760.
- 22 Zelko (*Zgodovina Prekmurja*, str. 82) kot skupno število prebivalcev na ozemlju bivšega

ogromno. Podatki iz krajevnega leksikona nakazujejo, da se je ta porast še stopnjeval. Po eni strani lahko vzroke tega porasta pripišemo gospodarskemu stanju, ki se je v 18. stoletju precej izboljšalo in dvignilo ter po drugi strani, za življenje bolj ugodnim časom, ki so nastopili po prenehanju turškega obleganja.

Najmanjša poselitev se beleži v župniji Bogojina, največja pa v župniji Dolnja Lendava z izjemo leta 1698, ko je bilo največ prebivalcev zabeleženih v župniji Turnišče, pri kateri sicer Zelko ugotavlja, da je število zaokroženo navzgor. Upad prebivalcev v tej župniji med leti 1698 in 1771 gre sicer pripisati novoustanovljeni župniji Beltinci leta 1760, ko se je k tej od turniške odcepilo 9 vasi.

Tabela 2. Število domov v župnijah prekmurskega dela beksinskega arhidiaconata.

Župnije/Leto	1768	1771	1773–1808
Dolnja Lendava	/	726	1254
Turnišče	620	555	762
Dobrovnik	308	312	347
Bogojina	188	188	266
Beltinci	/	511	628

Vir: Sedar po NAZ, Protokoli br. 78/IX; 79/X in po Szaszskóné Sin – Breinerné (ur.), Magyarországi Történelmi Helységnévtára I, str. 22–63.

Zanimivi so tudi podatki o številu hiš, v tabeli 2, na podlagi katerih lahko ugotovimo, koliko članov je v tedanjih časih živelo pod eno streho. Tovrstne podatke imamo na voljo šele iz 18. stoletja. Izjemen primer je le iz leta 1669, ko je tedanji turniški župnik Vincenc Juretič ob vizitaciji poleg vsakega gospodarja hiše zapisal še število članov gospodinjstva (le-to se je gibalo med 3 in 11). Presenetljiv je predvsem podatek za župniji Dolnja Lendava in Bogojina, kjer je bilo v letih 1773–1808 napram letu 1771 na novo zgrajenih precej hiš, medtem ko v ostalih treh župnijah ni zaznati tolikšnega porasta, čeprav je le-ta prav tako bil.

Na podlagi tabel 1 in 2 tako, na primer za leto 1771, glede števila družinskih članov ugotavljamo, da je v župniji Dolnja Lendava v povprečju v gospodinjstvu živelo 6 članov, v župniji Turnišče 5,5, v župniji Dobrovnik 6,9, v župniji Bogojina 5,5 in v župniji Beltinci 6,9 članov.

dolnjelendavskega okraja podaja število 10.991, saj je odšteval prebivalce madžarskih vasi in dodaja, da tudi to niso še povsem natančni podatki. Nekaj vasi, ki sedaj spadajo pod Madžarsko, je namreč spadalo k prekmurskim župnijam (pet madžarskih vasi k župniji Dobrovnik in ena k župniji Dolnja Lendava, po drugi strani pa sta Kobilje in Pince spadali k madžarskim župnijam) in predvsem zato je mogoče ugotoviti le približno število prebivalcev. Zelko je tako na podlagi statističnih podatkov iz drugih let podal približno število za manjkajoče vasi, število madžarskih vasi pa odštel in tako dobil 10.991 prebivalcev. Še vedno pa se mu zdijo števila prebivalcev v dolnjem Prekmurju pretirana – kot primer podaja turniško župnijo, kjer naj bi bilo 5675 prebivalcev v letu 1698, medtem ko je leta 1669 turniški župnik Vinko Juretič popisal 3405 prebivalcev. Verjetno, tako Zelko, je številka 5675 zaokrožena navzgor.

Tabela 3. Število odraslih (zmožnih spovedi) in otrok (nezmožnih spovedi) v župnijah prekmurskega dela beksinskega arhidiakonata.

Župnije	1768			1771				1778		
	Odr.	Otr.	Skupaj	Odr.	Otr.	Skupaj	P. pari	Odr.	Otr.	Skupaj
Dolnja Lendava	/	/	/	3162	1221	4383	880	3598	1410	5008*
Turnišče	2782	/	?	2531	552	3083	689	3038	1179	4217
Dobrovnik	1600	500	2100	1502	646	2148	433	1596	649	2245
Bogojina	968	335	1303	816	218	1034	240	968	283	1251
Beltinci	/	/	/	2313	1220	3533	548	3052	885	3937*

Vir: Sedar po NAZ, Protokoli br. 78/IX; 79/X; SzEL, can. vis., I.I.c, Szily 6.

* Pri župnijah Dolnja Lendava in Beltinci je v tabeli 3 podano nekoliko manjše skupno število vseh prebivalcev v letu 1778 kot v tabeli 1. V slednji je podano število vseh prebivalcev, medtem ko je v tabeli 3 le število prebivalcev katoliške vere. Poleg teh je namreč bilo v letu 1778 v župniji Dolnja Lendava zabeleženih še 14 Judov in v župniji Beltinci 6 Judov.

Vernike so v vseh župnijah striktno delili tudi glede na zmožnost opravljanja spovedi. Iz tovrstne delitve dobimo podatke o številu odraslih, ki so bili sposobni za spoved in o številu otrok, ki te pravice še niso imeli (tabela 3). Za leto 1768 so na voljo le podatki za župniji Dobrovnik in Bogojina, kar se lahko pripiše površnosti vizitatorja, ki popis župnij ni opravljal po enakem ključu. Po navedenih podatkih je bilo tako v letu 1768 v župniji Bogojina 968 odraslih in 335 otrok, v župniji Dobrovnik pa 1600 odraslih in 500 otrok. Do leta 1771, ko so tovrstne podatke ponovno zabeležili, je v primerjavi z letom 1768 opaziti, da se je število odraslih v župniji Dobrovnik zmanjšalo, kar lahko pomeni, da se je v tem obdobju pri odraslih smrtnost povečala, hkrati pa je bilo rojenih več otrok. V župniji Bogojina pa se je zmanjšalo tako število odraslih kot tudi otrok. Pri ostalih treh župnijah se za leto 1771 ugotavlja, da je bilo glede na skupno število prebivalcev najmanj otrok v župniji Turnišče, največ pa v župniji Beltinci. V primerjavi z letom 1778 so največja odstopanja opazna prav pri omenjenih dveh župnijah, medtem ko se pri ostalih treh delež odraslih in otrok ni bistveno spreminjal. V župniji Turnišče se je namreč povečalo število odraslih in otrok, medtem ko se je v župniji Beltinci povečalo število odraslih, število otrok pa precej zmanjšalo. Kaj je bil vzrok tolikšnemu upadu, ni znano, lahko da je šlo ali za namerni upad rojstev ali pa je prišlo do nenadnega izbruha epidemije, katere žrtve so najpogosteje bili prav otroci.

Vizitacijski zapisnik iz leta 1771 navaja še eno vrsto zanimivih podatkov, in sicer število poročenih parov po župnijah. Kot kaže statistika, je bilo glede na skupno število odraslih najmanj poročenih v župniji Beltinci, največ pa v župniji Bogojina, čeprav je bilo tam število odraslih najmanjše. V ostalih treh župnijah se beleži približno enako število poročenih parov.²³ Podatki so razmeroma presenetljivi, saj bi pričakovali več poročenih parov, a domnevamo, da je bila glavna ovira za sklenitev zakona pomanjkanje

23 NAZ, Protokol br. 79/X (1771), pag. 97–116; 174–182.

denarja in materialnih dobrin nasploh.

5. Zaključek

Preteklost Prekmurja je bila vsekakor zelo pestra v več pogledih. Poleg reformacije, protireformacije, turških vpadov in raznih drugih nadlog je bilo cerkveno in civilno razdeljeno tudi na dva dela. Vsi ti dejavniki so nedvomno vplivali na demografsko podobo pokrajine, zlasti v 17. stoletju, ko so bila verska gibanja najbolj izrazita in turška nevarnost v neposredni bližini. V 18. stoletju so se razmere umirile in to se je med drugim pozitivno odražalo tudi v demografski sliki prebivalstva. Združitev obeh delov Prekmurja v cerkvenem smislu, do katere je prišlo leta 1777 z ustanovitvijo sombotelske škofije, pa je bila zagotovo odločilna za nadaljnjo kulturno in jezikovno orientacijo Prekmurja. Z odpravo županijske razdeljenosti, ki je ostala vse do leta 1919, je pokrajina tudi končno zaživela kot enoten prostor v slovenski državi. Pri poselitveni strukturi župnij v prekmurskem delu beksinskega arhidiakonata se ugotavlja, da se je prebivalstvo v 18. stoletju napram prejšnjemu povečalo. Nastale demografske spremembe so nedvomno pokazatelj, da je bilo turških in vseh drugih nevarnosti konec, kar pomeni, da so nastopili mirnejši časi, ki so ugodno vplivali na bivalno kulturo tedanjih prebivalcev, kar se je posledično odražalo tudi v porastu stanovanjskih hiš in višjem deležu rojstev.

Viri

NAZ – Nadbiskupijski arhiv Zagreb

Kanonične vizitacije različne, Protokoli br.

SzEL – Szombathely Egyházmegyei Levéltár

- can. vis., I.1.c, Szily 6 (1778).

Župnijski urad Dobrovnik

- Škafar, Ivan: Župnija sv. Jakoba st. Dobrovnik v Prekmurju (tipkopis).

Literatura

Bajt, Drago (ur.); Vidic, Marko (ur.): *Slovenski zgodovinski atlas*. Ljubljana: Nova revija, 2011.

Enciklopedija Slovenije: 12. zvezek. Ljubljana 1998: Mladinska knjiga, 1998.

Granda, Stane: *Mala zgodovina Slovenije*. Celje: Društvo Mohorjeva družba & Celjska Mohorjeva družba, 2008.

Hozjan, Andrej: Oris fevdalno-posestnih razmer na območju Prekmurja ter do reke Rabe med 12. in 18. stoletjem. *Pokrajinski muzej Murska Sobota: katalog stalne razstave* (ur. Janez Balazic in Branko Kerman). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 1997, str. 55–62.

Hozjan, Andrej: Potovati v Prekmurje, potovati iz Prekmurja od 16. do 18. stoletja/ Travelling to and from Prekmurje from the sixteenth to the eighteenth centuries. *Podravina*, vol. 3, br. 5, lipanj 2004, str. 29–43.

Hozjan, Andrej: Prekmurje med Rabo in Muro v zgodnjem novem veku med 1500-1800: pregled dobe in oris raziskovalnih usmeritev. *Pomurska akademija Pomurju (4. znanstvena konferenca PAZU, Murska Sobota, 1. in 2. december 2006)*. Murska

- Sobota: Pomurska akademsko znanstvena unija PAZU, 2006, str. 19–21.
- Kerman, Branko: Srednji in novi vek v Prekmurju v luči arheoloških najdb. *Pokrajinski muzej Murska Sobota: katalog stalne razstave* (ur. Janez Balažič in Branko Kerman). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 1997, str. 45–54.
- Kos, Milko: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. Ljubljana: Leonova družba, 1902.
- Kristó, Gyula: *Die Arpaden-Dynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301. Budapest: Corvina, 1993.*
- Mayer, László; Molnár, András (ur.): *Viri za zgodovino Prekmurja. Források a Muravidék történetéhez. Zbirka dokumentov, 2. zv. Szombathely - Zalaegerszeg, Vas Magyei Levéltár - Zala Magyei Levéltár, 2008.*
- Lexikon des Mittelalters. J. B. Metzler, 2000.*
- Lukinović, Andrija: *Kanonske vizitacije Zagrebačke nadbiskupije. I. Gorski arhidakonat. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, 2006.*
- Szaszkóné Sin, Aranka; Breinerné Varga, Ildiko (ur.): *Magyarország Történeti Helységnévtára. Zala Megye (1773–1808). I.–II. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, 1996.*
- Škafar, Ivan: Prekmurški del beksinskega arhidiaconata do leta 1400. Zagreb: *Croatica christiana periodica* III, 1979, št. 4, 9–50.
- Zadravec, Jože: *Razvoj zdravstva v Prekmurju do leta 1941*. Murska Sobota: Pomurska založba, 2002.
- Zelko, Ivan: Gospodarska in družbena struktura turniške pražupnije po letu 1381/Die wirtschaftliche und gesellschaftliche Struktur der Urfarre Turnišče nach dem Jahr 1381. *Razprave VII*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1972.
- Zelko, Ivan: *Zgodovina Prekmurja – izbrane razprave in članki*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1996.